

Vyrůstat a studovat v jedné zemi a pracovat v druhé umožňuje určitý oboustranný odstup, který je někdy výhodou, jindy brzdou. Zajisté to však obohacuje o trochu jiný pohled a připojí-li se zděděná zvědavost a sklon k pátrání po příčinách či důsledcích nejrůznějších dějů, vznikne ze života zahradní architektky nekonečná cesta za poznáním ...

Tento příspěvek chápu tedy nikoliv jako hodnocení, porovnávání či propagaci, ani jako suchou informaci o výsledcích konkrétních výzkumů či nejnovějších trendů. Ráda bych se podělila o myšlenky a soukromé teorie – krok za krokem vznikající, postupně do sebe zapadající, vzájemně se ovlivňující a podmiňující. Pouze hledám odpovědi na otázku, co všechno ovlivňuje vznik a trvalé udržení „dobrého“ projektu či plochy zeleně.

Ing. Jitka Trevisan-Smykalová (* 1969), absolventka Zahradnické fakulty MZLU v Lednici, oboru zahradní architektura, 1995–2002 u Kienast – Vogt – Zahradní architekti Curych, nyní vedoucí studijního oboru „používání rostlin“ v oddělení životního prostředí a přírodních zdrojů na vysoké škole ve švýcarském Wädenswilu

Pojem management sídelní zeleně

Je management zeleně shodný s pojmem péče o stávající zeleně? Management – kde začíná a čím končí tento pojem? Kolikrát denně jej slyšíme?

Dovolte mi ocitovat definici dle slovníků cizích slov:

Management (z latinského „manum agere“ = „vést za ruku“) je tvorba organizace coby cíleného sociálního systému.

1. Ve smyslu funkcionálním znamená management ovládání procesu. Proces je definován svým stavem na začátku a na konci. Z toho se vyvinul velký počet pojmů s managementem spojených.
2. Ve smyslu institucionálním se jedná o skupinu řídicí a o činnosti a úkoly s tím spojené.
3. Ve smyslu jak institucionálním, tak funkcionálním má management něco společného s účinností, systematizací, profesionalizací, cílovým řízením, eficientním a ekonomickým jednáním. Management na různých úrovních nařizuje, rozhoduje, kontroluje, řídí, koordinuje, radí, informuje, posuzuje. Úkolem manažera je plánování, provedení, kontrola a úprava opatření pro blaho organizace či firmy a všech, kteří se na procesu podílejí, a to s využitím provozních sil, které mu jsou k dispozici (konec citátů).

Soustředíme se na tu část managementu sídelní zeleně, zabývající se plánováním ze-

leně ve smyslu včasného cíleného definování budoucích ploch a informováním či komunikací jako podmiňujícím faktorem, a to na příkladech možných koncepcí zhodnocujících potenciál bývalých průmyslových areálů jejich cílenou přeměnou k jinému účelu. Budeme se také zabývat relevantními výsledky výzkumů příbuzných disciplín a možnostmi senzibilizace obyvatel – důležitého procesu pro akceptování změn uživateli a z toho plynoucí dlouhodobost staveb a úprav jejich okolí.

Úvodem mi dovolte několik slov ke všeobecné situaci našeho oboru a k několika relevantním pojmům.

Aktuální témata zahradní architektury sídel ve Švýcarsku a v Evropě

Vznik Evropského společenství a členství (či nečlenství) v něm a globalizace obecně přináší nové úhly pohledu. Pro mnohá témata našeho oboru jakoby geografické hranice přestaly existovat, naskýtají se možnosti uvažovat nadregionálně a takové projekty jsou dokonce žádány a podporovány. Ve Švýcarsku, které není členem EU a je rozčleněno na mnoho maloplošných a přitom nadmíru samostatných správních území, je tento přístup často skoro nemožný. Jiný historický vývoj a jiné podmínky či souvislosti zase naopak vytvářejí plodnou půdu pro nevšední projekty.

V celé Evropě se v rámci našeho oboru diskutuje o zacházení s přírodními zdroji, vysídlování měst, o nutnosti zahušťování stávajících sídel, řízení dalšího vývoje aglomerací, revitalizaci ladem ležících areálů, dlouhodobých koncepcích šetrného využívání ploch, nových způsobech rekultivací, možnostech regulace a omezení dopravy, o budoucnosti a ochraně krajiny coby kulturního dědictví.

Všechna tato témata jsou bezprostředně spojena a navzájem se ovlivňují. Přístup ke koncepcím nových možností využití průmyslových areálů ve městech je pak jakoby průsečíkem. Na cestě k dnešnímu přístupu ve využití bývalých průmyslových areálů ve Švýcarsku byli projektanti inspirováni projekty v sousedních zemích. Mezníkem je zřejmě park v německém Duisburgu, kde byla industriální historie místa pojata jako hlavní téma a celý areál byl projektován jako inscenace bývalých výrobních hal a zařízení. Bodovými zásahy, za použití již se vyskytujících materiálů, vznikl nový park s jedinečným osobitým výrazem. Dalším mezníkem byly projekty a soutěže na nové využití bývalých dolů či železničních areálů a nádraží v Německu, kde se po letech mimo provoz usadila jedinečná vegetace, jejíž potenciál byl rozpoznán a s níž se dále pracovalo.

Postavení zahradních architektů a stav jejich zakázek ve Švýcarsku

Situace zakázek na vypracování projektů se v posledních 10 letech značně zlepšila. Většina kanceláří, hlavně v německy mluvící části Švýcarska, dnes neustále hledá zaměstnance - oproti například sousednímu Německu, kde je situace neměnně neuspokojivá. Důvodem je samozřejmě kombinace nejrůznějších faktorů. Rozdíl investiční síly mezi těmito dvěma zeměmi nemůže být jediným důvodem. Ten totiž před 10 lety existoval zrovna tak. Docházím k závěru, že výrazný podíl na tom mají dlouhodobé aktivity v prezentaci oboru a osvětě. A naše povolání začíná sklízet plody své námahy. Mou domněnku potvrdil i rozhovor s panem Udo Weilacherem, profesorem na vysoké škole v Hannoveru, který léta pracoval na univerzitě v Curychu. Pan Weilacher, který se zabývá hlavně teorií a vývojem tvorby a sám plodně publikuje, intenzivně sleduje odborný i denní tisk. Potvrdil, že například celá stránka v kulturní příloze nedělních novin věnovaná vývoji zahradní architektury či novým projektům a prezentace tohoto tématu v tisku vůbec je v Německu nepředstavitelná. Dlouhodobý kulturní vliv na švýcarské čtenáře se pak pochopitelně odráží ve vztahu k okolí, architektuře, v rozhodování o investicích vlastních daní, či ve vývoji estetického citění.

Již delší dobu pozoruji vývoj našeho oboru. Myslím, že dalším elementárním faktorem, který na něj měl, byl vzrůst odborného sebevědomí. Zahradní architekti ve Švýcarsku se začali pozvolna osvobozovat od věčných (avšak pochopitelných) komplexů méněcennosti a srovnávání se se stavebními architekty. Snaží se vystupovat jako rovnocenní partneři, přes všechnu stávající pěstovanou aroganci stavařů - „odborníků na všechno“. Zavedení tvorby zeleně jako nepovinného předmětu ve studiu stavební architektury, díky profesorovi Kienastovi, však zajisté přispěje ke vzájemnému přibližování „stavařiny“ a „zahradničiny“.

Zahradní architekti jsou dnes již velmi často členy soutěžních týmů - to před deseti lety bylo naprostou výjimkou a záleželo na přehledu a rozhodnutí konkrétního investora. Dnes se téměř nenajde větší projekt, ke kterému by již ve velmi brzké fázi, např. při zpracování urbanistické studie, nebyl přizván i zahradní architekt.

I představa občanů o náplni našeho povolání je konkrétnější. Po zodpovězení otázky, jaké že vykonávám povolání, se celkem často setkávám s pozitivní reakcí, zatímco ještě před pár lety jsem musela naši práci od základu vysvětlovat a přibližovat. (Nutno poznamenat, že studium našeho oboru zde nemá tak dlouhou tradici jako v Čechách.) Tento stav samozřejmě nenastal samovolně. Je výsledkem dlouhodobých aktivit na nejrůznějších úrovních (viz dále). Na vavřínech ale usínat nesmíme: se stejnou intenzitou a o pár zkušeností bohatší musíme pracovat dále.

Sadovnictví a krajinářství byly samostatné specializace jednotlivých kanceláří a představovaly jasnou hranici zakázek. Kanceláře si nekonkurovaly, ale práce na zakázkách nebyla společná. Absolventi pak byli, jak se říká, buď, anebo. Hranice mezi krajinou a urbánními sídly však splývají, navzájem se překrývají. Tím je dnes těžší i definování specifických zakázek. Následkem toho začíná pozvolna mizet i úzká specifikace těchto dvou „podoborů“. Kanceláře začínají tvořit týmy, úkoly se řeší společně. Důsledkem je vzájemné obohacování se o přístupy k řešení problémů, hledání nových řešení, koncepcí plnicích komplexní funkce a cíle z obou úhlů pohledu.

I ve Švýcarsku je dnes velkým kritériem při posuzování projektů někdy až neskutecná kombinace požadavků: stavět levně, nenáročně, dlouhodobě, v šibeničních termínech, nezávadně, vhodně pro děti, trvanlivě vůči vandalům atd. Často ovšem v diskusích o konkrétních následcích uspokojování všech požadavků (jako například poklesu estetické úrovně) tyto argumenty ztrácí na prvořadosti. Předpokladem je ovšem projektant s kuráží a vybavený argumenty.

V popisu přeměn průmyslových areálů by se nemělo opomenout také tzv. „Naturgartenbewegung“ (tvorba přírodních zahrad), velké hnutí 70. a 80. let 20. století, jež dodnes ovlivňuje chápání urbánní zeleně a někdy i odlišuje koncepce práce kolegů. Tehdy byla hlavní témata výsadby: domácí flóra za každou cenu, mnohdy miniaturizovaná stavba biotopů, nezasahování do vývoje péčí, a to bez ohledu na okolí, užívání či účel zeleně. Toto hnutí se sice přežilo, avšak dělí náš obor dodnes. Bezpochyby však bylo velkým přínosem k dnešnímu uvědomělému pohledu na hodnotu spontánní vegetace, minimalizaci postřiků, podíl ploch trávníků ve prospěch luk, či připuštění dynamiky vývoje i v urbánních centrech a na výběr rostlin v nových projektech průmyslových ploch.

Hospodářsko-politické podmínky a jejich vliv na práci zahradního architekta ve Švýcarsku

Popis konkrétních rozdílů v práci kanceláří zabývajících se projekcí a realizací sídelní zeleně ve Švýcarsku a v Čechách by byl jistě velmi rozsáhlý. Řadu faktů či spjatostí a jejich vliv na naši práci si člověk začne uvědomovat teprve po určité době pobytu v cizí zemi a následně se jim snaží porozumět. Mnohých z nich mi rozšířily obzor, jiné nechápu dodnes.

Pro pochopení spletených souvislostí v určité společnosti, či kultuře, je však nutno se zmínit o několika parametrech, které naši práci ve Švýcarsku ovlivňují.

Daně

Daně platí obyvatelé obcím – obce jejich výši samy určují. Státní daně existují také, v poměru k obcím jsou však spíše symbolické. Státem jsou regulovány jen některé resorty, jako armáda či povinnost pojistit se. O investování obecních financí se od určité částky rozhoduje hlasováním (týká se prakticky všech veřejných projektů, tedy i úprav v exteriéru). Znamená to ale i to, že obyvatelé sami rozhodují, které projekty veřejných úprav se budou realizovat. Co z toho vyplývá? Pochopila jsem jedno: Švýcaři jsou ochotni investovat i velké sumy z obecních financí, jsou-li přesvědčeni, že jsou „jejich“ peníze investovány správně. Zamysleme-li se nad tím, co to konkrétně znamená pro náš obor, vyjde najevo několik zajímavých souvislostí, s nimiž lze cíleně pracovat.

Přímá demokracie

Prakticky o všem se hlasuje. Na úrovni federální, kantonů i obcí. A to zhruba každé dva měsíce. (Jen pro představu: za posledních 10 let se ve Švýcarsku hlasovalo víc než ve všech ostatních zemích celého světa dohromady!) Obce jsou ve svém rozhodování

naprosto samostatné a svéprávné, mají i své vlastní zákony a vyhlášky. Samostatnost obcí jde až do takové hloubky, že se liší i například osnovy škol či podmínky udělování občanství. (Cizinec se totiž nestává občanem země, ale obce. A o tom se v některých obcích dokonce hlasuje veřejně, na náměstí, zdvižením ruky před očima žadatele!) Rozdíly mezi vyhláškami obcí vývoj projektu samozřejmě ovlivňují; prakticky pokaždé se začíná s novými podmínkami. A změna zákona (mnohdy z předminulého století)? To je pak procedura! Musí se vytvořit iniciativa s konkrétním návrhem, shromáždit dostatečné množství podpisů a zažádat o zařazení do dalších voleb. Podle výsledků voleb se pak změna zákona propracovává dále. Je-li iniciativa zamítnuta, musí se určité roky čekat a pak se pokus kompletně opakuje. Několikeré zamítnutí ve volbách znamená definitivní nezdar iniciativy. Koneckonců i přijaté návrhy nemusí vždy znamenat jednoznačně pozitivní výsledek. (Příkladem mohou být zákony o postavení ženy, jak v civilním, tak profesním životě. Letos se po několikátém pokusu a velkých bojích podařilo odhlasovat změnu prastarého zákona a vlastně úplně poprvé uzákonit pojem podpory v mateřství. O zajištění zaměstnání se ovšem ještě ani nezačalo mluvit. To neexistuje. Prvním úspěchem je nový zákon, který však pouze stanovuje mateřský příspěvek ve výši čtyř platů, který vyplácí zaměstnavatel. Tím ale veškerá státní opatření končí...)

Participace a řešení námitek

Vývoj projektů za účasti veřejnosti či obyvatel je tématem na samostatný článek. Projekty se představují různými způsoby, například na veřejných schůzích. Tyto akce ovšem osloví pouze ty, kteří se sami ze zájmu účastní, většinou ty, jež projekt nějakým způsobem přímo zasahuje. Jak ale oslovit většinu voličů? Jak dostat projekt do povědomí obyvatelstva, širokých a různorodých vrstev? Jak zvyšovat zájem i estetické citění? I to je jeden z úkolů našeho oboru.

Kdokoliv má možnost vůči projektu podat odůvodněnou námitku či nesouhlas, tzv. rekurs. Před tím, než je projekt předložen obyvatelům k hlasování o investici, je povinně každá stavba, i soukromá, na určitou dobu vytyčena speciální konstrukcí, označující přesně objem stavby na všech jejích rozích v plánované výšce. I rekurs jedné jediné osoby se pak musí v dalším vývoji zohlednit a projekt se může realizovat až po uzavření všech rekursů (čili souhlasu rekurentů) a konečném odhlasování. Instituce rekursu je zakotvena v zákonech a není-li stížnost vyřízena, lze se obracet na další, vyšší instanci. Následkem může být i ukončení projektu, nebo přinejmenším jeho pozastavení. (Například pro novou halu v zoologické zahradě se po letech plánovací činnosti hledala nová lokalita, nebo plánovaný stadion se kvůli re-

kursu stavět nebude, a proto se bude i ME 2008 hrát jinde.)

Jako vše má i tento postup klady a zápory. Na jednu stranu se některé projekty roky neskutečně protahují, prodražují a ztěžují i dlouhodobé interní plánování zúčastněných firem. Když už se ale něco staví, znamená to, že je to odhlasováno a všichni stěžovatelé byli uspokojeni, na druhou stranu je však vývoj o to dál a realizované projekty pak nejsou vždy přiměřené době či potenciální technologii.

To ovšem neznamená, že obyvatelstvo konečné rozhodnutí vždy rezignovaně vezme na vědomí. Příklad: Na hranici mezi Německem a Švýcarskem je plánována nová silnice. Rozhodnutí o stavbě padlo již v roce 1977, v podobě mezinárodní smlouvy. Tehdy ještě nemusela být k takovým projektům přikládána vyjádření o souladu projektu s životním prostředím. A nyní, po 27 letech, se mělo se stavbou na základě těchto smluv, na kterých Německo trvalo, začít. Kvůli stavbě mostu měly být pokáceny velké stromy v luzích. Místní aktivisté začali v únoru 2004 (!) pořádát s místními obyvateli protest. Od té doby stanuje na místě 30 lidí ve věku 18-76 let. Prvním úspěchem sběru podpisů a dalších akcí bylo posunutí termínu kácení na září, až po době hnízdění. Díky vytrvalosti účastníků a neustálé prezentaci v médiích rozhodl státní soud: projekt je prozatím zastaven a bude se nově projednávat.

Občanská kontrola tedy funguje, pravda, někdy až příliš. (Žádný majitel si nedovolí jít venčit psa, aniž by měl na vodítku dostatečně očitelně připevněný igelitový sáček.)

Demografická situace

Počet obyvatel stagnuje. Porodnost je na minimu za posledních 100 let. Města se však nevyklidňují, naopak. Ani bytů není nadmíru. Mění se totiž nároky na bydlení, stoupá potřeba větších bytů (nejsou větší než české) a vyvíjí se i jejich nabídka.

V urbanizovaných oblastech Švýcarska není „za každým rohem“ zelená louka. I když jsou sídla na první pohled prorostlá zelení, velké veřejné parky nejsou samozřejmostí. Zhruba jen třetina obyvatel jsou vlastníky svého bydlení, v kantonu Curych dokonce pouhých 20 procent! Mezi vlastníky jsou však počítáni i splátcí hypoték, a hypotéku poskytnou banky již od 1/4 vlastního kapitálu. Jen menšina obyvatel má tedy opravdu vlastní bydlení, natož zahradu (a to „ve velikosti kapesníčku“). Užitkové zahrady nám známých rozměrů jsou nepředstavitelné; vlastníci takových pozemků v Čechách si asi ani neuvědomují, že by zde patřili mezi nejbohatší vrstvy. O vlastních čerstvých biorajčatech, natož sociálních či emocionálních kvalitách nemluvě...

Švýcaři jsou tedy národem nájemníků. Prakticky neznají pouto k nějakému místu či budově po prarodičích. To je ještě, po celá desetiletí, dále zintenzivněno zástupy přistěhovalců, kteří tím spíše nemají vlastní bydlení nebo pouto k určité lokalitě. Většina z nich přichází za výdělkem a s představou, že se vrátí do své domoviny. Pak ale vstoupí do manželství, která jsou často smíšená - 20% obyvatel jsou cizinci -, a děti se cítí doma tam, kde vyrůstají. Reakce hlavně mladé generace je nezvyklá. Stěhují se. Za lepší práci, do většího bytu. Známe lidi, kteří se stěhují doslova každoročně. Pro nás asi hrůzná představa.

Geografická situace neumožňuje rovnoměrné osídlení země. Komerčně nevyužitelná plocha, již zaujímají Alpy, musí být kompenzována v tzv. spodní krajině. Zhruba polovina obyvatel země žije v aglomeracích a dvě třetiny ve městech! A zde se nachází také většina průmyslových objektů. Prostory mezi některými městy jsou nečitelné, zaměnitelné. Hranice mezi jednotlivými celky či městem a volnou krajinou zmizely. Curych a Bern srůstají v jednu aglomeraci. Ve většině měst či kantonů je zákaz stavění věžových domů. Původním cílem tohoto rozhodnutí bylo zachovat malebnou krajinu, maloměstskou atmosféru sídel. Výsledkem je srůstání urbáních celků a horlivé hledání nových konceptů. Vlivem decentralismu, samostatnosti kantonů a naznačených procesů potřebných pro přijetí jakéhokoliv návrhu může dojít k nenávratným změnám s těžko odhadnutelnými následky, před nimiž odborníci varují.

Na první pohled jsou sídla (a jejich aglomerace) milá, malebná a hlavně úpravná. Ovšem také monotónní, a k tomu neekonomická a hlavně neekologická. Rozvoj těchto aglomerací plodí další sekundární procesy. Jako pes, který se hryže do vlastního ocasu. Například doprava: čím větší je vzdálenost mezi bydlením a zaměstnáním, tím lepší musí být silnice. Ty jsou pak argumentem pro bydlení na venkově. A tak se komunikace stále vylepšují. Ale zároveň se tím neustále zvětšuje okruh sídel, která jsou dobře dosažitelná. Pro provoz, který se stále zvětšuje, se musí silnice znovu modernizovat. Lavina, která se každé ráno valí do měst, roste, vzdálenosti se prodlužují, smogu přibývá. Smogu chce každý utéct, tak se stěhuje na kraj města. Kraj města se neustále vzdaluje. Přimyslíme-li si obrovský vliv stavebních a silničářských firem a jejich politické lobby - nepamatují, že by dvacet kilometrů dálnice, po které léta jezdím, bylo jedinkrát bez staveniště...

Na druhou stranu se ovšem musím zmínit o vysoké úrovni *veřejné dopravy*. Člověk se opravdu dostane do poslední horské vesničky, spoje jezdí na vteřinu, v pravidelném taktovém rytmu. Pro tramvaje, lanovku či loď platí stejná průkazka (i když stojí pro jeden kanton na rok kolem hrozných dvou tisíc

franků). Také spojení z okolí měst do center je opravdu bez chyby. Proto je bohatě využíváno, hlavně mladými lidmi, kteří denně dojíždějí, i když to vyjde o dost draž než autem. Ale vlastnit auto není také nic levného, natož bezstarostného. Přísnost technických prohlídek či možnost parkování pouze na vlastním pozemku či pouze na vyhrazeném, placeném parkovišti zatěžují rozpočet domácností.

Jak má tedy vypadat další vývoj těchto regionů, v kterých většina obyvatel tráví svůj život? Jak je plánovat, řídit a kontrolovat? Toto téma sblížilo odborníky různých profesí, vědomých si nutnosti vypracování interdisciplinárních koncepcí. Diskutují a provádějí výzkumy aglomerací, vydávají první publikace. Univerzální řešení ovšem na internetu ještě nenajdete.

Sbírka relevantních poznatků z výzkumů příbuzných disciplín

Nescíslně je vlivů a poznatků, které formují stále nově se utvářející přístupy k řešení nejrůznějších zadání tvorby životního prostředí, okolí s nejrůznějšími funkcemi pro množství rozdílných uživatelů a uspokojení jejich potřeb. Efektivní transfer nových poznatků z výzkumu do praxe je jeden z možných způsobů. Závisí však přímo na struktuře a podmínkách komunikace.

Vysokoškolská pedagogové ve Švýcarsku jsou nyní povinni se aktivně podílet na tzv. výzkumných úkolech blízkých praxi. Konkrétně to znamená, že stát platí jen část stálého platu, zbytek je každý povinen zorganizovat si nejen sám pro sebe, ale i pro členy výzkumných týmů a asistenty. Je samozřejmě nepopíratelnou výhodou, že výměna informací mezi praxí a vzdělávacími institucemi je tím zaručena, ale zvládnout každodenní plnění úkolů paralelně ve výuce i výzkumu je velmi náročné. Bezesporu to však rozšiřuje obzor a podporuje iniciativu a zájem nejen o dnešní, ale hlavně budoucí témata a o aktivní tvorbu nových týmů.

Při mých teoretických exkurzích, při hledání spojitostí a podmínek pro úspěch projektu, jsem samozřejmě mnohdy narazila na nedostatek znalostí z dalších oborů, jako například ze sociologie. O to vděčnější jsem nyní za spolupráci na nových výzkumných úkolech s institucemi z jiných disciplín.

V rámci výzkumných projektů spolupracujeme například s ministerstvem zdraví a ministerstvem pro sport, vysokou školou sociální a pedagogickou. Od nedávna jsou i ministerstva povinna výsledky svých výzkumů přezkoušet v praxi v takzvaných pilotních projektech, což opět znamená aktivně hledat projekty a další instituce a partnery z praxe.

Z výsledků výzkumů těchto institucí bych ráda uvedla několik bodů. Například *pojem „zdraví“* je dle nové definice Ministerstva zdraví ne stav člověka bez diagnostikované nemoci, ale těžko přeložitelný pojem „Wohlbefinden“ - trvalý stav celkového dobrého či blaženého pocitu. To znamená, že vše, co nějak ovlivňuje tento stav, je důležité. Proč ministerstvo zkoumá a zajímá se o tuto definici? Cílem bylo v rámci neustále stoupajících výdajů ve zdravotnictví a rostoucího průměrného věku přijít na to, jakým způsobem těmto problémům preventivně čelit a jak do budoucna aktivně snižovat neodhadnutelné finanční zatížení státu. Vytipovali tedy nejčastější a finančně nejnáročnější onemocnění ve vyšším věku a zabývali se tím, v kterém vývojovém stadiu se příslušné orgány a části těla tvoří a čím je pozitivní vývoj limitován. V konečném důsledku tedy například i které pohybové činnosti či motivace směřují ke správnému fyzickému, psychickému a sociálnímu vývoji.

K této definici zdraví patří tedy velkou měrou i stav psychický. Uvedu jeden celkem drsný údaj, nicméně je obrazem aktuálního stavu tzv. vyspělé civilizace. Dočetla jsem se - a musela jsem několikrát, abych se ujistila, že čtu správně - že na celém světě přijde za rok o život víc lidí sebevraždou než ve válkách! Vyspělé země pak vedou v procentuálním poměru k počtu obyvatel. K tomu vedou samozřejmě nejrůznější důvody, mezi nimi často špatný psychický stav...

Ministerstvo sportu začíná od pouhého vydávání norem rozměrů hřišť rozšiřovat předmět svého zájmu na nejrůznější typy pohybu osob všech věkových kategorií a v různých prostředích, včetně okolí obytných domů.

Velká zařízení pro rekreační sporty na okrajích měst sice mají svůj význam, je-li ovšem jediná možnost pohybu podmíněná dopravou autem, a tím i určitou závislostí na jiných, nemůže se taková aktivita rozvinout v samozřejmost.

Historicky podmíněno byly ve Švýcarsku, na rozdíl od Čech, málokdy míchaný obytný a pracovní objekty či čtvrti. Výzkumy však potvrzují optimálnější a produktivnější mezilidské vztahy na pracovištích, stýkají-li se zaměstnanci i mimo pracoviště, nebo jestliže bydlí a pracují dokonce ve stejné čtvrti. Nejsou-li k dispozici soukromé venkovní plochy, musí veřejné plochy plnit všechny tyto funkce - trávit zde pracovní dobu, volný čas, bydlet, vyrůstat a žít. I proto je tedy jedním z důležitých a nových cílů v projektech tyto funkce kombinovat.

Není jednoduché vychovávat *děti ke vztahu k přírodě*, v konkurenci televize, reklam a digitálních her je motivovat k aktivnímu pohybu a sociálnímu kontaktu v exteriéru. Pokusy

však potvrdily, že vidí-li dítě sedící u počítače děti hrající si venku, zakrátko neodolá.

Rodiče dnes často přenechávají zodpovědnost za výchovu jiným. Příjmy již nejsou takové, aby z jednoho platu existovala průměrná rodina. Zároveň však sociální síť není ve stavu podpořit pracující matky, nehledě k tomu, že společnost za tuto u nás (v ČR) běžnou kombinaci mladé ženy nadále odsuzuje. Má-li rodina štěstí a najde místo ve školce, zaplatí za poplatky půl platu. Základní vztah státu k rodině by se dal popsat tak, že o tom, jestli má pár dětí, rozhodují sami, takže nesou i celou následující finanční zátěž. A školy? Pedagogové se začínají bránit nezvládnutelné míře nejrůznějších vedlejších úkolů a zodpovědností, které na ně byly v posledních letech převedeny.

Kdo tedy převezme zodpovědnost za výchovu? Myslím, že i náš obor nese svůj díl odpovědnosti a má možnost a povinnost pro naši vlastní budoucnost produkovat takové projekty, které uvědoměle tvoří okolí. Jako každá generace, tak i děti a mládež ve 21. století mají jiné požadavky na své okolí, protože tráví čas jinak. Potřebují prostor pro svůj vývoj, pro objevování světa. Do detailu domyšlené hračky a hřiště, které nevyžadují ani špetku vlastního přemýšlení či objevování, velmi brzy omrzí a dětské mozky otupí. Není divu, že pak po krátké době zejí prázdnotou. Děti a mládež potřebují něco, s čím se mohou identifikovat. V prostředích, která jsou zaměnitelná, nebo při častém stěhování (což se samozřejmě někdy vzájemně podmiňuje), nemůže být vztah k určitému místu vypěstován. Odkud má tedy vzniknout pocit, že někam patřím, a z toho vyplývající pocit zodpovědnosti a úcty k nejbližšímu okolí, když je nepovažují za svůj domov?

Nedávno jsem v časopise *Weltwoche* četla o zajímavém výzkumu. Skupina mezinárodních odborníků se zabývala důvody dnešního stresu a nespokojenosti, vedoucími jak k psychickým, tak fyzickým onemocněním. Snažili se nejrůznější pocity a vjemy, a jejich podněty a následky, kategorizovat. Jednou z kategorií byly pocity, kdy se jednotlivec cítí šťastný a kdy nešťastný, a zjišťovali, při kterých každodenních činnostech. Brzy se potvrdilo, že to s penězi má pramálo společného. Dá se se to vyjádřit dokonce matematicky. Křivka rostoucího příjmu je zpočátku paralelní s křivkou pocitu štěstí. Tento pocit však celkem brzy stagnuje a neroste dál, i když se příjem nadále zvyšuje. Lidský mozek nás chrání před nepříjemnými vzpomínkami a zážitky a rychle je „zaobljuje“. Již po třech dnech nejsme schopni přesně rekapitulovat, které každodenní činnosti jsme kdy v ten den prováděli a jak jsme se při tom objektivně cítili! Co nás tedy činí šťastnými? Nové auto? Ano, na chvíli. Ale tento pocit je jakoby jiné kategorie, není dlouhodobý, brzy toužíme po no-

vějším a pokaždé setrvává pocit štěstí po dobu o něco kratší. Ne, jedná se o nejhlubší a nejstarší každodenní činnosti. Na prvním místě je láska, následována dobrým jídlem a pobytem s přáteli. A co je v každodenním životě pocíťováno jako nejnepříjemnější? Každodenní dojíždění.

Lidé se chtějí seznamovat, setkávat se, trávit spolu čas, ať už pracovní či soukromý, aby své vztahy mohli pěstovat a vyvíjet. Dejme za pravdu panu Baťovi a učiňme je šťastnými.

Ve výzkumných úkolech se tedy zabýváme tím, jakým způsobem tyto poznatky skloubit a přetvářet v konkrétní návrhy a jak vyhodnocovat jejich účinnost. Dalším z cílů je i osvětová práce mezi majiteli nemovitostí, tedy budoucími investory. Majitelé jsou většinou ekonomové, a tak jedním z možných argumentů je například snížení výdajů spojených s častým stěhováním či nutnost asanace starších objektů. Spokojenost obyvatel se svým okolím je zajisté argument, který vede k dlouhodobě stabilní struktuře nájemníků. Otázkou zatím zůstává, dá-li se tato spokojenost finančně kvantifikovat.

Ochrana životního prostředí a ekonomie se mohou vzájemně podmiňovat.

Čísla a fakta o stavu přírodních zdrojů a o tom, jak s nimi zacházíme, ohromují. Ve Švýcarsku se nepropustně zastaví plocha 70 000 m² za den. V Německu 120 hektarů. To představuje roční ztrátu na výnosu 40 miliard eur. Uvědomíme-li si, kolik supermarketů se v Čechách od revoluce postavilo, velký rozdíl asi nenajdeme. Jak velký že je deficit rozpočtu té které země...?

Změny v postupech či přeměny takových rozměrů - plošných i politických - ztěžuje i soukromé vlastnictví, ve Švýcarsku právo velmi silné a prastaré.

Ladem ležící průmyslové areály jsou mnohdy kontaminované. Odkládání asanace s sebou nese několik důsledků, které všechno ještě ztěžují, či zcela znemožní. Čím déle jsou totiž součástí našeho okolí, tím déle ho znehodnocují. Čeká-li se, možná už se zodpovědný majitel nedá identifikovat. Ale komu by se chtělo jen tak dobrovolně a bez výhledu na výtěžek investovat? K tomu je potřeba propagace, vysvětlování, ale i konkrétní zákony a ekonomická motivace.

Výdaje na sanaci kontaminovaných ploch se dají vyčíslit, výdaje na přeměnu užívání také. Pro majitele se riziko stane spočitatelnějším a přeměna užívání atraktivnější. Pro sanaci kontaminací je státem vyhrazen rozpočet, i obec může záměr podpořit. Při realizaci přeměn průmyslových ploch totiž vznikají nové atraktivní pracovní příležitosti nejen ve stavebnictví a s ním spojených oborech, ale i pro ekology a architektky. A to všechno

uvnitř města, namísto křečovitého hledání a neekonomického vytváření nových pracovních míst na okrajích sídel. A kdo vydělává, platí daně. Je tedy v zájmu obce podporovat tyto záměry jak politicky, tak finančně.

Tato témata se tedy stávají v různých zemích centrálními a oficiálními politickými cíli:

- ochrana člověka a životního prostředí,
- motivace k transformacím bývalých průmyslových areálů,
- ochrana půdy jako přírodního zdroje – snížení zastavování ploch,
- zastavení plošného růstu sídel (růst aglomerací) – zahušťování stávajících sídel,
- nové pracovní příležitosti,
- ochrana stávajících otevřených prostranství a parků,
- zajištění rovnováhy mezi sídly a krajinou,
- zapojení regionálních a lokálních struktur, zdrojů a ekonomiky.

Různé cesty vedou do Říma – vývoj a současnost švýcarských sídel a jejich průmyslových zón

Vývoj průmyslu – mladá historie

Není to vědecké téma k diskusi s místními... Ale faktem je, že Švýcarsko není tak bohaté jako v 80. letech 20. století. Až do druhé světové války bylo celkem chudým národem sedláků a žoldnů. Malý podíl výroby a exportu se soustřeďoval na kvalitní výrobky, jako hodinky a nářadí. Po válce nastal první velký příliv přistěhovalců. Teprve jeho vlivem nastal i rozvoj průmyslu, hlavně textilního, strojního a zbrojního. Jména firem jako ABB, Oerlikon-Buehrle, Oerlikon Contraves a Sulzer se stala pojmem. Švýcarsko je ale dodnes hrdé na to, že bylo schopno tolika lidem poskytnout práci a úspěšnou integraci. A lidé byli hrdí na to, že mohli být zaměstnanci těchto firem. Firmy zaměstnávaly z velké většiny přistěhovalce a byli to právě oni, kteří růst produkce a tím prosperitu a růst kapitálu umožnili. To poznamenalo tuto zemi od 50. a 60. let 20. století. Firmy se staly identifikačním faktorem zaměstnanců, byly mezinárodně spojovány se zemí a městy. Nesmíme si ovšem představovat Zlín. Celé čtvrti byly výhradně výrobní či obytné. Plíživá, dlouhodobá přeměna okolí těchto areálů v aglomerace jen dovršila dezorientaci a nejistotu, jež nastala po uzavření provozů a konkurenci tak nedotknutelných firem jako Swissair. Ztráta těchto vzájemných stabilit a rovnováh negativně ovlivnila současný vztah obyvatel k firmám, městům, vlasti. Objekty z této doby jsou však nadále součástí přítomnosti a zůstávají symbolem tehdy vykonaného díla. Důsledkem je tedy i citelná snaha je, již z emocionálních důvodů, zachovat.

Průmyslové areály dnes

Areály, které byly dříve symbolem znečišťování životního prostředí, získávají novou

atraktivitu, mnohdy pod záštitou ochránců či památkářů. Četné areály, v nichž byla ukončena výroba, hledají nové využití. I ve Švýcarsku, stejně jako jinde v Evropě, je tento vývoj a z něj vyplývající potřeba řešení novy: nelze navazovat na minulé zkušenosti, hledají se individuální řešení a optimální přístupy k jednotlivým areálům, a to v závislosti na jejich historii, geografické poloze, finančních možnostech investora i možnostech jejich využití.

Tento vývoj Švýcaři dlouho nebrali vážně, jakoby se jejich dlouhodobě stabilní a tradicionalistické země netýkal. Z politických důvodů se od dříve důležitého zbrojního průmyslu upouští. Vůbec výroby jako takové stále ubývá – mezi lety 1990 a 2000 o 20%, následkem toho kleslo užívání ploch průmyslem o 40 %. Odhaduje se, že několik stovek lokalit s plochou přes 1 ha leží nyní ladem. Švýcarsko se stává zemí speciálních služeb a výzkumu. Výroba se stěhuje do zemí s levnější pracovní silou. Továrny stavěné původně na okrajích měst se s jejich růstem ocitly prakticky v centru sídel. Zároveň jsou obklopeny další zástavbou, což znemožňuje jejich další růst. Firmy byly tedy z několika důvodů nuceny zastavovat výrobu. Vysoká cena pozemků (tisíce franků za m²), od 80. let dvojnásobná, vede k tomu, že na neužívaných plochách vznikají vlastníkům velké ztráty. Mají tedy zájem tyto plochy pokud možno rychle opět zaktivovat. Firmy tedy buď mění náplň takových areálů, či ve spolupráci s městy je zčásti přeměňují na veřejné prostory.

V příkladech, které zmíním, se navíc mnohdy jednalo o tajné výroby. Tyto prostory byly hermeticky uzavřené a tedy naprosto izolované od života města. Obyvatelé chodili po generace kolem vysokých zdí a věděli jen, které firmy se za nimi nacházejí. Zároveň zde ale byli mnozí zaměstnanci a města se identifikovala se jmény těchto firem. Až dnes se stávají tyto areály součástí organismu měst. Generace místních mají poprvé možnost ocitnout se uvnitř této „třinácté komnaty“. Dříve uzavřené průmyslové areály se stávají součástí veřejného života i se svou nezvyklou směsí aktivit. Obyvatelé mohou sledovat výrobní proces, který jakoby pokradmu nadále částečně pokračuje. Jako předávání štafetového kolíku: ještě za běhu dobíhajícího běžce, který splnil svůj úkol, se rozebíhá nový, neopotřebovaný, čerstvý kolega. Ale dohromady tvoří tým, který by v jiné sestavě nefungoval. Děje se to obezřetně. Někdy má člověk pocit, jako by se teprve čekalo na premiéru. Nonstop transformace s sebou přináší dynamiku. Každý měsíc najdeme novou konstelaci poměrů stávající výroby a nově dokončených objektů, přemístěných zařízení stavby, nových uživatelů a obyvatel.

Tyto průmyslové zóny mají vlastní osobitou estetiku, patří k historii místa, jsou iden-

tifikačním faktorem. Bylo by chybou se jich zbavovat. Těžba nerostů, měnící vzhled krajiny, či poválečná výstavba také není typická pro vzhled švýcarských sídel. Možná i díky historii Švýcarska, sice bez válek, ale i prakticky bez šlechty a královských panovníků, jaksi chybí spektrum historických objektů, takže se památková péče čím dál víc zabývá významnými objekty 20. století a mezi nimi i průmyslovými. *Zákon umožňuje již objekt starší 30 let chránit coby památku.* Někdy jsou až trochu přehnané, ale zajistě oprávněné diskuse, jestli je potřeba za nemalých nákladů zachovat chladicí věže plynárny. Ale dnes, díky naladění obyvatel, není jednoduché takovéto objekty jen tak odstranit.

Důležitým úkolem při projektování přeměn je najít správnou rovnováhu mezi novými zásahy a ponechanými objekty tak, aby atmosféra místa vydechovala vlastní historii, ale nestala se skansenem.

Ve starých žilách nová krev – koncepce transformace bývalých průmyslových zón a jejich částí

Projíždíme-li střední Evropou a zaměříme-li svou pozornost na bezpočet ladem ležících průmyslových areálů, někdo si představí jejich kompletní vyklizení a výstavbu zbrusu nových objektů, jiní získají určitý pocit bezradnosti. Zároveň jsme si vědomi, že se přítomnost těchto budov místním možná přejedla a že chtějí být pyšní na svůj domov, ne na starou továrnu. Nebude lehké přesvědčit obyvatele o potenciálu či dokonce estetice těchto objektů.

Všechny tyto objekty zde nezůstanou stát navždycky. Jejich budoucnost není pouze v rekonstrukci na prostory pro začínající umělce. Jsou součástí naší minulosti a máme-li ji my a naše děti pochopit, je třeba je zachovat. Jak musí být stavba stará, aby mohla být chráněna památkovou péčí? Kdo ji musel postavit, aby měla tento nárok? Neexistují i jiné možnosti: cíleně zachovat vybraná území a naopak jiná, opravdu nehezká, eliminovat?

Výzkumy ukazují, že *obytné čtvrti v klasicismu nepřežijí*, je-li celková koncepce směřovaná na jediné využití.

Okolí musí být flexibilně užíváno různými smíšenými nabídkami, nebo jiné využití umožňovat. Až do takových detailů, jako je mobiliář. Probíhá přeměna struktury rodiny, která už není kompletně orientována na děti, ale pár jako takový a jeho potřeby získávají na významu. I na takové změny priorit a požadavků musíme v návrzích zeleně být připraveni a dokázat na ně reagovat.

Potřeby dnešních obyvatel měst

Z diskusí o architektuře nových obytných staveb si opět uvědomují, jak z toho mnohé

platí i pro exteriéry. Zákazníci jsou totiž stejní. A pro koho se staví? Jaké jsou nároky obyvatel? Co potřebují k tomu, aby se rozhodli bydlet právě tady? Prostor a flexibilitu. To jest svobodu organizace prostorů, které dostanou k dispozici. Byty budou jakýmsi pódiem, na kterém lze jednoduše a s vysokými estetickými nároky komponovat kulisy. Jeden z partnerů začne pracovat doma, děti potřebují jiný tvar pokoje, za deset let budou mít možná jiného koníčka... Jsou jen dvě možnosti: buď se musíme přestěhovat, nebo nám to náš byt umožní. A je-li takový byt v nabídce, je to důvod si jej vybrat.

Neobvykle velké otevřené prostory ve městech uspokojují pocit, za kterým se jezdilo do volné krajiny. Horizont, oblé tvary a nekonečná pole, to není běžný pohled na spíše dramatickou krajinu Švýcarska, kterou často střídá nekonečná, stále si podobná „omáčka“ aglomerace.

Ve Švýcarsku se dnes lidé stěhují zpět do měst. Tato nová tendence je něčím neobvyklým. Jaké jsou pro ni důvody? Je to opět kombinace několika ukazů. Hlavně mladí lidé a obzvláště mladé rodiny neoplývají dřívějšími finančními možnostmi. Největší podíl obyvatel Curychu tvoří *30 až 40letí*. Mladí často žijí jako jednotlivci, ne v páru. Bydlí vají ve společných domácnostech ve velkých bytech a tento styl bydlení vyjadřuje i jejich přístup k životu: chtějí se setkávat, něco spolu podnikat, seznamovat se s dalšími, chtějí být nezávislí. Mít auto by přineslo spoustu nepříjemností a výdajů. Vzhledem k vybavenosti sítí veřejných dopravních prostředků a v kombinaci se vztahem k životnímu prostředí je auto spíše prohrěšek než luxus. (Tento vztah k životu se ovšem nesmí srovnávat například se vztahem stejné generace například v Německu.) Proč tedy bydlet na vesnici, když potřebuji auto na dojíždění za prací do města, stojím v zácpách, kýženě blízké vztahy vesničanů jsou pouze představou, jelikož v dostupnosti pracovních míst ve městech bydlí ve vsích většinou přistěhovalci, kteří hledali stejný sen.

Atmosféra zmíněných měnících se průmyslových čtvrtí oslovuje hlavně mladé, odpovídá jejich touze lišit se stylem bydlení od rodičovské generace. Být otevřený, žít ve společenství různých národností, obohacovat se tím, žít bez živých plotů a okenic. Upřímnost materiálu, patina a čitelnost nových zásahů namísto sterilního okolí či perfektní povrchové úpravy. Nic není fixní, okolí není omezující a přepočítávané, fantazie a uvolněnost je heslem, stejně tak jako graffiti se stalo uznávaným uměním. Nemusíme s tím vnitřně souhlasit, nic na tom ale nezměníme, a po čase možná nebudeme schopni tvořit pro zákazníky budoucnosti projekty, které oslovují jejich duši či plní přání, jež se třeba špatně formulují, neboť jde o životní krédo či osobitou estetiku. Ale o to jde u architektury vždy.

Smíšené užívání prostor (bydlení, práce, rekreace) odpovídá potřebám dnešních obyvatel měst. Samozřejmě ve městech žijí i jiné generace a ty mají také jiné potřeby a měřítko hodnot. Ale nové sídelní struktury, stavební, dopravní či veřejné prostory se plánují a staví pro budoucnost. Je tedy elementárně důležité vědět, o čem sní dnešní mladá generace, jaké má potřeby a co jim musí být poskytnuto, aby ve městech nejen zůstali, ale aby zde byli šťastni!

Druhým jevem přeměny nároků na bydlení je velká móda bydlet nebo mít kancelář v tzv. loftech - průmyslových budovách i malých výrobních přebudovaných jednoduchými zásahy, s vlastním jedinečným duchem, vysokými stropy, velkými okny, patinou, originalitou, velkými prostory, které lze uspořádat dle vlastních představ. Původně (kolem 1985) zde hlavně umělci a romantikové hledali alternativu, zřikali se luxusu a za malý peníz obsazovali nevyužité prostory. Samozřejmě trend již objevili makléři, takže se dnes cíleně upravují (nebo dokonce nově staví) objekty v takovém měřítku, že pomalu s původním významem „loft“ mají jen pramálo společného. A to samé samozřejmě platí o úpravě okolí. Zde se dají pozorovat velké rozdíly: od zachování ducha po zbrusu novou, ale zcela zaměnitelnou výsadbou tzv. reprezentačních rostlin (rozuměj implikujících dojem o solventnosti obyvatel).

Národ sobě - aneb osvěta jako faktor managementu vývoje nové sídelní zeleně a podmínka akceptace projektů

Identifikace obyvatel s novým domovem v těchto čtvrtích

Zajisté jste již slyšeli větu: „Co si to tady ten architekt vymyslel...“

Tomuto postoji se dá předejít jedině včasou, permanentní, publiku na míru ušitou komunikační koncepcí. Jak jsem již zmínila, také soustavná prezentace v denním tisku nejrůznějšího typu, nejen konkrétních projektů, ale různých témat s naším oborem souvisejících, pozitivně ovlivní u čtenářů vnímání jejich okolí, vztah k živým organismům, estetické cítění a koneckonců i pohled občanů na naši profesi.

Zákazník je král. Ale kdo je zákazník při projektování nové čtvrti, při přeměně průmyslových reálů? Náš přímý zákazník je zadavatel, ten ovšem není bezpodmínečně budoucím uživatelem. Uživatel je pak imaginární, nemáme možnost přímo s ním konzultovat konkrétní přání a požadavky, jako je tomu třeba u soukromé zahrady. Možným přístupem je oslovovat nejen budoucí potenciální obyvatele, ale vyjít z možností užívání v dlouhodobém horizontu. Uživatelé pak nebudou

jen přímí obyvatelé, ale všichni, kteří se cítí projektem osloveni. I průmyslové plochy jsou však součástí místa, vypráví o jeho historii a duchu. Poskytovaly zaměstnání celým generacím, třebaže ne vždy zcela v souladu s nejnovějšími ekologickými parametry. Není naší povinností navrhovat v projektech svatý obrázek. Ale toho propojení se dá využít, záleží jen na tom jak.

Pospíchej pomalu. V různých městech byly přeměny průmyslových areálů prováděny různými způsoby. Subjektivní dojem z porovnání atmosféry a dlouhodobého efektu porozumění a vůbec šance někdy obrovské změny pojmout jednoznačně hovoří pro pozvolnou přeměnu. Pozvolné přeměny průmyslových areálů a kvalitní pravidelné informace o plánované či probíhající transformaci umožní novým uživatelům postupně odhalovat historii místa a seznamovat se s ní, chápat a přijímat ji. Zároveň mohou lidé pracující v areálech i bývalí zaměstnanci změny svého pracoviště prožít a postupně novou podobu přijmout, namísto toho, aby upadali do depresivních stavů z likvidace pracovních příležitostí.

Užívání veřejné zeleně coby rozšířeného bydlení se musí napřed vyvinout. Ani v Curychu či jiných městech to nebylo vždy samozřejmostí. Vzpomínám si na jednu pasáž ve sborníku textů pana profesora Kienasta, mého bývalého šéfa. Přál si tehdy vroucně, aby občané, dříve uzavření a hlavně nadměrně disciplinovaní, konečně přijali tyto prostory za své a začali je opravdu každodenně používat, „bydlet“ v nich. Dnes je to prakticky samozřejmostí. Myslím, že na to měli velký vliv přistěhovalci z jižnějších zemí, kteří prostě byli zvyklí žít s celým příbuzenstvem pod otevřenou oblohou. Ostatním asi neušlo, jak je jim při tom blaze. Od jiných národností je vždy co okoukat, je-li člověk tolerantní a jsou-li jeho oči a srdce pozitivně naprogramované na „příjem“. Dnes tedy veřejná zeleně, její účel a plánování, s tímto způsobem používáním počítají, ba je základním cílem toto přání uspokojit.

Možnosti a typy informací o stavebních záměrech - úkol autora

Dobry projekt není jen skvělý nápad a perfektní technické provedení. Stojí a padá s koncepcí komunikace.

Efektivním managementem lze kombinací profesionální péče a zvýšeného uvědomění uživatelů docílit snížení finančních výdajů na udržovací péči o zeleně. Čeho si člověk váží a co chrání? To, co je mu vlastní. Jak se dá tohoto pocitu dosáhnout, jedná-li se o veřejné prostranství, veřejnou zeleně?

Rozhodně mohou napomoci tyto **typy komunikace informací**:

- aktivní účast městské správy zeleně při využívání vlastních médií,
- aktivní veřejná práce a prezence Svazu švýcarských zahradních a krajinářských architektů (BSLA),
- aktivní vztahy s denním tiskem,
- konkrétní komunikace projektanta,
- kvalitní informace na samotném staveništi a dokončeném objektu.

Při přípravě tohoto příspěvku jsem se v poslední době ještě více zaměřila na denní tisk. Prakticky denně se objevovaly příspěvky či reportáže - od vyhodnocení soutěže o nejhezčí balkon po informaci a doprovodnou reportáž vysvětlující nutnost kácení staré aleje, seriál o invazivních rostlinách, celostránkový portrét přírodovědce Alexandra Humboldta, či reklamu časopisu železnic na cesty ke starým zahradám.

Ve vlastních médiích městských správ se informuje již odborněji. Vzhledem k tomu, že práce Zahradního úřadu města Curychu byla na minulých luhačovických seminářích jeho pracovníky představena a Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu o ní byla dále informována letos na exkursi, zmiňuji se o ní pouze ve zkratce.

Cení-li si obyvatel veřejné zeleně nebo má-li k ní citový vztah, klesají tím logicky výdaje na péči o ni. Zanedbaná zeleň naopak více láká nežádoucí vandaly. A kruh se uzavírá. I za tímto účelem, a s cílem neustálého zlepšování služeb, městská správa Curychu vyhodnocuje pravidelně dotazníky předkládané obyvatelům, aby zjistila, jak jsou s některými službami spokojeni. Ukázalo se, že pro obyvatele města je kvalitní veřejná zeleň druhým nejdůležitějším požadavkem! A to před dostatkem parkovišť! Myslím ale, že toto přání je u mnohých spíše podvědomé, než aby kvůli tomu šli na barikády. Na druhou stranu jsou ovšem schopni se zorganizovat proti novému projektu rozšíření muzea, kterému by padl za obět starý oblíbený park.

Zahradní úřad města Curychu se po spojení několika menších oddělení před pár lety stal největším úřadem v rámci městské správy. Zlepšila se tím vnitřní komunikace, corporate identity a důraznost úřadu při jednání s jinými úřady, jako například silnými úřady podzemních staveb či správy komunikací. Tato nová konstelace měla nepochybně velký vliv i na prezentaci našeho oboru a na průběh projektů na území města. V poslední době úřad organizuje velké množství soutěží, snaží se zohledňovat práce mladých architektů a je jim dobrým partnerem v průběhu projektové práce.

Úřad je v posledních letech na veřejnosti zdatně aktivní, vydává dokonce vlastní dvoměsíčník. V něm informuje o průběhu

aktuálních projektů, představuje jednotlivá povolání a zaměstnance, vyhodnocuje různé občanské soutěže, zdůvodňuje změny ve strategii péče, seznamuje s městskou flórou, propaguje plánované akce a dokonce uvádí i výběr restaurací s oceněným okolím.

Na webových stránkách úřadu můžeme získat nejrůznější přehledy, např. o systému hřišť, o revitalizaci městských potoků, o hygienickém stavu koupališť, památkově chráněných objektech apod.

Nově dokončené projekty se za účasti všech, kteří se na nich podíleli, otvírají pro veřejnost celého města s velkou slávou. I pozvánky na tyto akce zapadají do celkové koncepce komunikace, jsou stručné, moderní, oslovují mladé. Namísto spousty barevného textu najdeme pouze adresu webové stránky. To jednak vzbudí zvědavost a příjemce při hledání na internetu jakoby bezděky „zakopne“ o další informace, jednak se stává prostředkem zapsání se, například jména nové čtvrti, do povědomí obyvatel.

I městská botanická zahrada se aktivně podílí na propagaci témat našeho oboru. Akce se netýkají pouze vlastních sbírek s prováděním pro specialisty. Každé dva týdny se například přes poledne zdarma koná prohlídka s přednáškou na nejrůznější témata, zdaleka nejen o rostlinách ve sbírkách. Nedávno například o starých užitkových rostlinách z Alp, nebo o meších a lišejnících ve městě, či o tom, kterou výsadbou mohou sám podpořit hnízdění ptactva. Sejde se i 150 lidí. Na hodinu zapomeneme na každodenní starosti a návdavkem se něco nového dozvíme. A botanická zahrada se tak stává aktivním účastníkem každodenního života města.

Již jsem se zmínila o dlouhodobé neustávající aktivitě Svazu švýcarských zahradních a krajinářských architektů (BSLA). V době, kdy byl nedostatek zakázek, bylo třeba najít strategii, která by dokázala situaci trvale zlepšit. Znamenalo to aktivně vést dialog například s městskými architekty či politickými činiteli. Tyto rozhovory se pravidelně konají i nadále. Protože se nejedná o problémech konkrétních projektů, lze v klidné, uvolněné atmosféře hledat možnosti optimalizace celkové spolupráce a oboustranného porozumění pro každodenní úkoly obou stran.

Kromě toho, že jednotliví architekti podávají informace v rámci konkrétních úkolů, organizuje například BSLA kantonu Curych každé dva roky Dny zahradní architektury, bezplatný letní víkend s prohlídkou nových projektů, a to s architektem, na kterého si člověk „může sáhnout“. Tato akce je jak obyvateli či uživateli konkrétních objektů, tak zájemci o architekturu hojně navštěvována. Je to nejen možnost vyptávat se autora samotného, ale současně pro autory cenná příležitost se přesvědčit o tom, jak je dílo přijímáno, a neustále sbírat zkušenosti pro budoucí pro-

jekty. Netřeba zdůrazňovat, že je ze strany autorů zapotřebí i určité kuráže vydat se napospas do ringu neoficiálního setkání ve volném stylu, s těžko odhadnutelným partnerem, který je navíc v přesile.

Aby měli obyvatelé zájem o to, co se děje a jak vypadá okolí kolem nich, musí prezentační materiály mluvit jejich řečí. Sebelepší technický plán nemá v denním tisku šanci, pokud mu normální člověk nerozumí (nemluvě o tom, že ani představitelé některých rozhodujících orgánů mnohdy nejsou schopni plán „číst“).

V Curychu se hodně staví a opravuje: non-stop změny v dopravě, les jeřábů současně v několika čtvrtích. A přesto se netrpělivost obyvatel může proměnit v pochopení, či dokonce zájem. Na začátku *staveniště* najdeme totiž vždy stejnou nápadnou tabuli s pozitivním krédem „My stavíme pro Curych“. Vedle tabule najdeme další kvalitně vypracované a dobře čitelné informace, jako plán zásahů s termíny, zodpovědnými osobami a kontakty či udáním webové stránky s dalšími detailními informacemi. Například u jedné rekonstrukce nábřeží se starými stromořadími byly zachyceny i detaily kořenových prostorů s popisem, které odborné zásahy budou prováděny a proč.

Dnešní společnost si již zvykla, že je kdykoliv a kdekoliv zásobována informacemi. Potřeba informace i u dokončených projektů je ještě málo využívaným polem působnosti. Aby uspokojili hlad po informacích a probudili konkrétnější zájem o rostliny a pro ně speciálně upravené podmínky, šli například projektanti v MFO-Parku v Curychu-Nord tak daleko, že na dnes již dokončeném parku-hale najdeme nastálo nainstalované plány s technickými detaily, seznamem rostlin a vysvětlivým záměrem. Rostliny mají dokonce ve výšce očí připevněny kovové jmenovky.

Transformované průmyslové areály dnes a zítra

Díky přímé demokracii a federalizaci fungují různé kantony různým způsobem. Ale i obyvatelé a jejich potřeby a vztah k hodnotám se liší. Vzdálenosti mezi kantony v kilometrech jsou někdy až směšné, v charakteru obrovské. Patriotismus ke kantonu či obci je elementární – jsme přece občany obce a ne státu. Vyvěšování vlajek pak tuto příslušnost jasně deklaruje. Tak jak se postupovalo například v Curychu, by se ve francouzské části pracovat nedalo. Jedno však mají všechny společné: daně se platí obci...

Město Curych – finanční síla, mnohonárodnostní, reformátoři, vkus, kultura

Curych je hlavní město kantonu Curych v německy mluvící části Švýcarska. Z hospo-

dářského hlediska jde o nejdůležitější město země s 300 000 obyvatel, z nichž pětinu představují cizinci. Pro určitou relativizaci aktivit a podmínek města je třeba uvést, že Curych byl dvakrát za sebou vyhlášen městem s nejvyšší životní úrovní na světě. Toto hodnocení bere v úvahu nejrůznější kritéria, od dopravního konceptu, přes čistotu, po veřejnou zeleň.

V mnoha ohledech udává Curych tendence vývoje v oblastech, za kterými pokulhává i hlavní město Bern. První transformace bývalých průmyslových areálů ve vnitřním území města byly uskutečněny právě v Curychu. Několik čtvrtí současně je centry těchto procesů – Jih, Západ, Sever.

Curych-Nord (Oerlikon)

Jako první procházela od roku 1988 transformací 55hektarová, dnes už prakticky dokončená čtvrť Curych-Nord.

Oerlikon byla dříve dělnická čtvrť s průmyslem; dělníci bydleli v nehezkých činžovních domech s nižším nájemným. Dnes je o byty v tzv. Průmyslové zóně (Industriezone), z jíž popsanych důvodů, velký zájem, třebaže jsou nájem relativně vysoké. Po ukončení obnovy zde bude žít okolo 5 000 obyvatel a zajistí se 12 000 pracovních míst. Dříve se do Oerlikonu dojíždělo do práce, dnes se tam bydlí.

Průmyslové areály mají často výhodu dobřeho napojení na dopravní uzly. Toho se dnes využívá jako potenciálu revitalizace a v reklamě na pronájem nových prostorů. Argumentem je mj. kombinace bydlení a pracovních příležitostí v kancelářích s blízkostí nádraží Oerlikon, jednoho z nejvýznamnějších dopravních uzlů curyšského regionu, a dokonce letiště.

Dnes už je Curych-Nord, dalo by se říci, okoukaný. Mnohokrát publikován, mnoha studenty a architekty navštěvován (včetně SZKT). Jeho význam ve vývoji koncepcí přeměn průmyslových areálů je však nepopíratelný. Detailnější informace k Curych-Nord najdete jistě ve zprávě o exkurzi SZKT ve svazovém časopise. Zmíním se tedy jen ve zkratce o několika důležitých bodech.

Postup v tomto areálu byl radikální. Uvolnily se velké plochy, stavělo se náročné, rychle, hodně. Osobitým postupem byla originální spolupráce mezi městem a investory. Pozemky totiž nepatří městu, ale výstavba je výsledkem angažované spolupráce Asociace vlastníků pozemků s městem Curych, které bylo v tomto případě iniciátorem transformace. Vlastníci pozemků se zavázali k tomu, že postoupí plochu asi pěti hektarů určenou pro vybudování nových parků.

V urbanistické soutěži byl vypracován „Masterplan“ (urbanistický plán čtvrti). V mezinárodním autorském týmu pracovali již v této fázi zahradní architekti.

Pro koncepci Curych-Nord je typická úplná přestavba celé čtvrti a vymezení ploch pro čtyři velké parky: **Oerliker Park**, **MFO-Park**, **Louis-Häfliger-Park** a **Wahlenpark**. Každý rok je jeden dokončen, rostou zároveň či dokonce předbíhají výstavbu budov.

Na projekty parků byly vypsaný soutěže a šance byla poskytnuta hlavně mladým, málo známým autorům. Nároky na řešení se zvyšovaly s potřebou řešení obtížů technického rázu, jako je např. způsob nakládání s kontaminovanou půdou, či vysoká hladina podzemní vody, asi 0,5 m pod úroveň terénu.

Oerliker Park je rozlohou 1,75 ha největší ze čtyř nových parků v centru Curych-Sever. Koncem roku 1996 byla vypsaná soutěž a v září 1999 se mohla ta část parku, která leží západně od ulice Birchstrasse, začít budovat. Park byl slavnostně otevřen a oficiálně předán veřejnosti v červnu 2001.

Koncepce projekčního týmu (Zulauf, Seipel, Schweingruber Landschaftsarchitekten a Hubacher und Haerle Architekten) je založena na střetávání faktorů času a proměn. Jak se budou stavby a rostliny měnit? Park není koncipován jako prázdná forma s pevnými hranicemi a konturami, ale spíše jako tělo, které se v čase neustále mění. Záměrem a cílem tohoto projektu je součinnost zahradní a krajinné architektury, stavební architektury a umění soudobou interpretací základních elementů parku: střídání pregnantních vegetačních prvků s volnými prostory (tzv. Stromový sál a Mýtina) a začlenění drobné architektury (Vodní stavba, Pavilon, Vyhlídková věž).

Městská rada Curychu ocenila Oerliker Park jako příklad zodpovědného přístupu k budování a architektonického výkonu Cenou za nejlepší stavbu roku 2001.

MFO-Park (MFO = Maschinenfabrik Oerlikon) vznikl v roce 2002, jako druhý ze čtyř veřejných parkových ploch, ve čtvrti Curych-Sever. Park o celkové rozloze 0,85 ha je otevřen všem skupinám obyvatel, různým zábavním a kulturním aktivitám (letní kino, divadlo, koncerty).

Stavitelé Burckhardt + Partner a ateliér zahradní a krajinné architektury Raderschall převedli do moderního architektonického jazyka starou myšlenku zahradního umění. Parkhaus - velká, nezakrytá, ozeleněná hala překlenuje parkovou část a vytváří jedinečný multifunkční prostor vysoké kvality. Hala odpovídá svým měřítkem okolní výstavbě. Otevřená ocelová konstrukce se v průběhu doby zahalí do pláště z různých druhů bujně rostoucích a aromatických popínavých rost-

lin. Pozinkované schody a lávky, doplněné vysunutými lodžemi, vedou dvojitým pláštěm konstrukce. Nahoře končí terasou s výhledem přes střechy okolní zástavby, odkud je možné - díky Věži - lokalizovat Oerliker-Park.

MFO-Park byl oceněn jednak cenou Public Design 2003, jednak Cenou německé zahradní a krajinné architektury 2003.

Louis-Häfliger-Park vznikl jako třetí v řadě. Plochou 0,5 ha je nejmenší. V srpnu 2003 byl park slavnostně předán obyvatelům. Leží mezi obytným souborem Regina-Kägi-Hof a výrobními halami společnosti Oerlikon Contraves a svou malou rozlohou je předurčen k tomu být „sousedským parkem“, kde se setkávají lidé, kteří zde žijí i pracují.

Koncepce autorů Kuhn Truninger Zürich je založena na zvýraznění hranice mezi parkem, průmyslovým areálem a obytným souborem. Různě řešená pole (Štěrkové pole, Travnaté pyramidy a Hříště) vytvářejí víceúčelový prostor.

Wahlenpark, poslední ze čtyř parků centra Curych-Sever, je budován na ploše bývalé továrny na akumulátory. Bude dokončen v roce 2004.

Vypisovatel soutěže, Grün Stadt Zürich, obdržel celkem 32 projektů, k rozpracování byl Radě města doporučen projekt „RGB“ týmu Massimo Fontana a Andy Schönholzer Landschaftsarchitekten Basel. Ten ve své prostorové koncepci podtrhuje dojem velkého prostoru a nabízí víceúčelové využitelné plochy zeleně, zejména velkou pobytovou louku pro školní děti i obyvatele.

Curych-West

Další nová čtvrť, vznikající na území několika velkých firem, výroby turbin a lodí, mezi kolejističkami a řekou, prochází pozvolnější transformací. Součástí čtvrti se tedy stává i další zpřístupněné nábřeží řeky, dříve nepřístupné prostory zadních partií továren. Oproti čtvrti Nord leží blíže centru. West bude hlavně centrem služeb, bydlení a nabídky pro trávení volného času. Nové či upravené staré budovy a plochy se mísí se zachovalými průmyslovými budovami a objekty a částečně i aktivní výrobou. I atmosféra je jiná, použité materiály též. Motivem této směsi byl hlavně mnohem vyšší podíl chráněných objektů bývalé výroby (jako nádrže nebo věže). Město (oddělení urbanismu) opět koordinuje účastníky procesu: majitele, projektanty, odborné experty, kantonní a městské orgány. Koncepcí bylo prioritní zachování a zlepšení stávajících objektů a struktur a doplnění novými a propojení mezi nimi a dalšími čtvrtěmi. Nové budovy či plochy tedy byly plánovány „kolem původních

struktur“, čímž vznikly nevhodné kombinace a napíná sousedství.

A jak dospět k tomu, aby se z nových či přeměněných čtvrtí nestaly noclehárny? Určitě přispějí zařízení pro aktivity ve volném čase. V novém fitnesscentru v hale Puls 5 během jednoho týdne prodali 3 000 abonentek.

Jedním z hlavních objektů čtvrti Curych-West je zcela nově adaptovaná bývalá výrobní hala Puls 5 a její okolí (Hager Landschaftsarchitekten Zuerich). Jedná se o krytou halu na území, které nadále patří firmě. Jak už bylo uvedeno, jsou investoři povinni v projektech se smíšeným užíváním umístit veřejnou zeď. Zde se tento předpis řešil optimálním kompromisem. Zvenku byla hala pouze zahalena do nového pláště, celý vnitřní život se stal veřejným prostranstvím, pasáží s jedinečnou atmosférou a desítkami historických detailů.

Středem haly nadále vedou koleje k obrovským vratům. V okolních menších halách totiž nadále probíhá výroba turbin. Je-li potřeba části dopravit z jedné haly do druhé, otevřou se vrata a tyto části se transportují napříč halou, mezi kavárnami a dalšími službami.

K dobrému přijetí přeměn také přispívají nové orientační body či signály. Památkově chráněné průmyslové objekty, které se nacházejí různě po areálech, tuto funkci mohou plnit. Další, jemnější struktury musí vzniknout v měřítku, které je novému užívání prostoru přiměřené. I to je komunikace, i ta chce být v duchu místa a doby. Ve čtvrti West je důraz na tuto tematiku čitelný. Připomíná historii místa a podřizuje se jí, je střídavá, moderní, osobitá. Historii haly Puls 5 pak připomínají obrovské vstupní tabule, které slouží orientaci, a na nich jsou i staré černobílé záběry z provozů. Nové ulice, jako Svářečská, tak nabývají nové příchuti, jsou „trendy“ a „cool“.

Projektant (zahradní architekt) se také intenzivně zabýval tím, jak uživatele a obyvatele města postupně seznamovat s budoucí tvář nového okolí. Jelikož úpravy budou trvat několik let, byl vypracován následující koncept: po celém areálu jsou umístěna tzv. stavební zázemí, což nejsou ohybné anonymní sklady materiálu za plotem, ale inscenované příklady jednotlivých prvků. Jako kulisy pro příští dějství vzbuzují zvědavost a svou dlouhou přítomností se pomalu stávají samozřejmou součástí okolí. Nový mobiliář, vegetační prvky, hřiště atd. se pak budou postupně rozmísťovat po areálu a jako mozaika tak budou vznikat konkrétní místa.

Před halou Puls 5 se rozkládá nový Turbinenplatz, největší veřejné prostranství (náměstí) města. Flexibilní, otevřená zpevněná plocha s jednoduchou vegetační strukturou byla okamžitě obsazena mladými na nejrůznějších prkýnkách a kolečkách. Náměstí také vyniká speciálním řešením osvětlení – se se-

tměním obléká novou podobu, ožívá jinými uživateli. Náměstí je obklopeno diskotékami a kavárnami, je tu možnost trávit večery a noci pod širým nebem.

Investorem tohoto prostoru byl také majitel (firma Sulzer) a po ukončení stavby jej předal městu jako veřejný prostor. Jak přijde firma na nápad založit nový park a věnovat ho? Tyto firmy původně tvořily svůj kapitál ve výrobě. Byly velkozaměstnavateli, byly identifikačním faktorem. Ze zmíněných důvodů od výroby odstupují, nebo ponechávají pouze rentabilní specializovanou část. Z firem se stávají investoři, majitelé nemovitostí, pro ně se musí hledat noví nájemníci. Kromě toho pracují intenzivně na vylepšení svého image zaměstnavatele, pošramocенého propuštěním dlouhodobých zaměstnanců. Dalším důvodem je snaha o udržení oboustranných dlouhodobých dobrých vztahů mezi obcí a důležitými firmami.

<http://www.puls5.ch>

Curych-Sued

Dalším centrem transformace je Jih, čtvrt vznikající na území bývalého pivovaru. Jejím těžištěm je přeměna areálu na objekty rekreace (Wellness, Bazén), sídla vysoce kvalitních služeb a bydlení. I zde se již od počátku plánování a urbanistických studií aktivně účastnili zahradní architekti. Proces je v počátcích, menší části a budovy jsou právě nově obydleny. Areál byl od okolních čtvrtí izolován komunikacemi. Nový most pro pěší má být novou spojnici, která podporuje hlavně sousedské vztahy obyvatel a ne rychlou dopravu z jednoho místa na druhé.

Výhodou byl zajiště vlastní pramen minerálky Aquí, patřící pivovaru. Čerpání této pitné vody obyvateli z nenápadné studánky na kraji areálu bylo majiteli akceptováno. Projektanti tento vztah obyvatel k místu tematizovaly, odeběrání vody z nově formulované studně je centrem areálu. Studna byla odpradávná centrem dění. Dnes se lidé v nejmodernějších čtvrtích setkávají opět zde, čerpají vodu a při čekání se dají do řeči.

Na jižním okraji města jsou přeměny v nejmladším stadiu. Významným motorem byl zajiště dlouho očekávaný souhlas k výstavbě dálničního odbočivého Curychu; veškerý tranzit totiž odnes musí napříč městem. Jeho odklonem se některé okrajové čtvrti značně zklidní. Areál bývalého pivovaru pak bude nadále propojen s plánovanými přeměnami ploch sousedící papírny. Hlavním tématem přeměn Jihu je propojení centra města s městskými lesy a nově vznikajícími funkcemi pro pěší a cyklisty, a to podle řeky Sihl. Řeka se tak stává tepnou a atraktivní spojnici, koncept nové ekologické mobility napojuje nové nabídky a umožňuje přímo příměst-

skou rekreaci či dojíždění do zaměstnání bez použití osobních aut.

Již dnes, kdy je Sued jedno velké stavebníště a mnohé ve fázi plánování, firmy a obchody propagují svá budoucí atraktivní sídla v těchto objektech.

<http://www3.stzh.ch/internet/taz/home/baustellen/huerlimannbruecke.html>

<http://www3.stzh.ch/internet/gsz/home.html>

<http://www3.stzh.ch/internet/gsz/home/planung/planung.html>

<http://www3.stzh.ch/internet/gsz/home/planung/projektierungundbau.html>

Winterthur – mladší zpupný bratr, upravené ruce, trpělivost, vynalézavost

Areál Sulzer

Winterthur je dělnické průmyslové město se 100 000 obyvateli, neustále se bránící následkům přílišné blízkosti Curychu. Důsledkem byla vždy řešení, kterými se hlavně chtělo lišit od bohatého, akademického a přeperfektního souseda. Obyvatelé Winterthuru mají ovšem i svou hrdost a příslušnost vyjadřují i životním krédem: „kdo bydlí ve Winterthuru, by se nikdy neodstěhoval do Curychu“. A lze to vnímat i v postupu přeměny a v atmosféře celého areálu Sulzer. Je to zcela jiná situace než například v Curychu-Nord. Areál Sulzer se nachází bezprostředně vedle nádraží. Jedna z nejdůležitějších strojních firem na světě se dnes ve Švýcarsku specializuje pouze na náročné specifické výrobky (umělé klouby). Je nadále vlastníkem tohoto obrovského areálu, který byl dříve také obehnán vysokou zdí a od veřejnosti naprosto odstrížen. V centru města tak existovala obrovská bílá skvrna. V 80. letech 20. stol. zaměstnávala firma Sulzer celých 85% obyvatel města!

Šest let po vzniku prvních ideí byla roku 1995 povolena přeměna areálu, tři roky však spolky nejrůznější rekursy, než se mohl plánovací proces naplno rozběhnout. Dnes se v areálu Sulzer staví jak ve Winterthuru nikdy předtím. Zhruba 30 000 m² plochy pro kanceláře a služby a 300 nových bytů je plánováno nebo se už staví. Velikost investice se pohybuje kolem 150 milionů franků a další projekty jsou na cestě.

Firma Sulzer, původně hlavně výrobce zbraní, dnes Sulzer Immobilien, opustila areál v 80. letech. Je nadále vlastníkem a správcem 150 000 m² areálu a částečně investorem přestaveb a úprav i exteriérů a pronajímá prostory a plochy pro nové využití.

Pro investora musí poměr mezi investicí a ziskem jistě vycházet. Plochy s různým stupněm kontaminace se pro plánovanou přeměnu tedy vyhodnotily a kategorizovaly. Cílem bylo chránit spodní vodu. Z hodnocení

ploch vznikla jakási mozaika, struktura možných ploch pro vegetaci, ploch s propustnou a s nepropustnou úpravou a z toho vyplývající možnosti užívání. Nové zásahy v exteriérech jsou zde spíše rudimentární, minimalistické, punktuální. Jednoduchost umožňuje jednoduchou čitelnost. Nový je někdy pouze nátěr označující prostory s novým účelem. Nátěry či lavičky jsou prostě červené. Tak jako v zadávacím plánu. Jednoduché, ale účelné a svou konsekvencí jasně definovatelné coby architektonická tvorba.

I zde se nadále v některých halách vyrábí. Tento „mix“ umožňuje nezvyklé pohledy a pocity při procházce mezi starými kotli, sklady různobarevných dílů, dráhou pro minikáry, nejnovějšími byty či kanceláři, když najednou odněkud z haly začne vyjíždět nový vagon, na kterém se montuje. Mezi tím vším se procházejí studenti architektury, zvědaví starší obyvatelé města či skupiny kluků na skateboardech, kteří právě tak zkoumají a obsazují nová zákoutí. Pomalu se vrací život.

<http://www.sulzerareal.com>

Lausanne – francouzský flair, vlastní pojem o čase a prostoru, vnitřní pověst

Bývalé průmyslové areály lákají různé okrajové skupiny, pionýry, kteří hledají nový prostor a obsadí jej na dobu neurčitou. Pionýři jsou všude. A této dynamiky se dá využít a proměnit ji v pozitivní energii. Dát například k dispozici prostory mladým, chronicky nemajetným umělcům nebo pro dočasné aktivity, jako jsou například výstavy.

Lausanne, hlavní město kantonu Vaud ve francouzsky mluvící části Švýcarska, má přibližně 100 000 obyvatel. Hlásí se výrazně k ideji ES a spíše k francouzské mentalitě: méně stresování, vnímaví lidé dopřejí věcem potřebný čas zrání. Lausanne není tak bohaté jako Curych. Tento fakt ale podmiňuje vynalézavost. I Lausanne má průmyslové areály, i v centru města. Zde mě ovšem fascinoval spíše přístup k ladem ležícímu prostanství, jež je šancí k experimentování. Zanechám zde tedy detailnějšího popisu vývoje města z hlediska průmyslu. Lausanne mělo navíc štěstí na jedinečného vedoucího Zahradního úřadu. Jeho zásluhou pořádalo město letos již potřetí soutěž, jejímž výsledkem je výstava *Lausanne jardins* (Zahrady města Lausanne) na veřejných prostanstvích.

Před asi 10 lety hledal Zahradní úřad možnost, jak obyvatele Lausanne více seznámit s jejich vlastním městem a jak zároveň zvýšit zájem o veřejné prostory a zeleň, a to pokud možno za minimálních investic. Zrealizoval tehdy poprvé soutěž na výstavu. Jejím téma-

tem bylo pohnout obyvatele města k tomu, aby objevovali jim neznámé části města, do kterých by jinak neměli důvod zavítat. Vytipovala se tzv. „nemísta“. Podmínky soutěže byly jednoduché: navrhnout zajímavý projekt nebo zásah na dobu jednoho léta. Po deinstalaci musí být vše jako před akcí.

Druhá soutěž, po třech letech, provázená rostoucím zájmem jak veřejnosti, tak odborníků, se zabývala železničními areály.

Letos se jednalo o instalace v centrálním průmyslovém areálu. Podmínky se zpřesnily, projekt nesmí přesáhnout sumu 20 000 švýcarských franků a autor si realizaci organizuje sám. Město zajistí péči a organizaci soutěže.

Lausanne Jardins poskytují bez rozdílu příležitost mladým architektům, studentům, umělcům i amatérům. Pozitivním aspektem je zájem studentů o aktuální problematiku praxe, možnost plánovat a stavět v praxi, „v malém“, přinese první praktické zkušenosti. Je však i šancí na sebe upozornit.

<http://www.lausannejardins.ch>

Ve Švýcarsku se projektanti snaží propletení mezilidských vztahů nově aktivovat, za účelem zvýšení kreativity a produktivity, ale i dlouhodobého udržení zdraví a „pohody“. Snaží se přeměnou bývalých průmyslových areálů přispět k řešení aktuálních ekologických problémů a politicko-hospodářských cílů.

Propojené mezilidské vztahy jsou v Čechách etablovány. A ladem ležících průmyslových areálů je k dispozici nesčetné. Čas hojí všechny rány. Uzavřeme tedy mír s minulostí, nezbavujme se bezhlavě všeho, co nám ji připomíná. Využijme tohoto spícího potenciálu k novému pozitivnímu vývoji, s osobitou atmosférou a záviděníhodnými kulisami, chraňme jej a dejme mu šanci, než nám zmizí před očima.

Výměna zkušeností je nezaplacitelná. Náš obor již není velkou neznámou v kruzích ostatních oborů. Nové uvažování, výměna názorů, vzájemné obohacování o výsledky, pokud možno již mezi studenty, je velkou šancí do budoucna – najít pro specifické problémy specifická řešení. Děkuji za možnost k tomuto procesu přispět.